

Sprog og gruppeidentitet

En undersøgelse af sprogbrugen
blandt kostelever på Herlufsholm

Af Peter Gade Stendal

Skriftligt projekt i faget Sprog II

Omfang: 27 normalsider

Afleveringsdato: 3-8-01

Eksaminator: Ulla-Henriette Bentzen

Institut for Nordisk Filologi

Københavns Universitet

[Karakter: 11]

Indholdsfortegnelse

Indledning og problemformulering 3

Databeskrivelse 5

Metode 5

Teori

Samtaleforskningen 6

 Konversationsanalysen 6

Den sociolingvistiske fortolkningsramme 7

 Sociolingvistikens senmoderne sprogsyn 7

 Network 9

 Community of practice 9

 Sociale konstruktioner 9

Sociolingvistik og konversationsanalyse 10

Sprogets sociale funktioner 11

 Identitet 11

 Solidaritet 12

 Magt 13

Kodeskift 15

Analyse

Solidaritet 16

 Solidaritetsrelationer inden for grupperne 16

 Solidaritetsrelationer mellem grupperne 20

 Delkonklusion 22

Magt 23

 Interaktionel kontrol 23

 Emnekontrol 25

 Delkonklusion 26

Konklusion 26

Litteratur

Bilag

Indledning og problemformulering

Herlufsholm Skole er en traditionsrig kost- og dagskole på Sydsjælland, og set fra et sociolingvistisk synspunkt er skolen interessant. I 1996 indførte Herlufsholm Skole en ny international gymnasieuddannelse, International Baccalaureate (IB), hvor hovedsproget i undervisningen er engelsk. Den nye uddannelse tiltrækker mange elever med et andet førstesprog end dansk, og det har medført at der på Herlufsholm er opstået to klare sociale kategorier. Den første kategori udgøres af de dansktalende elever i det danske gymnasium (DG) der er meget bevidste om Herlufsholms historie og traditioner. Den anden kategori udgøres af de fremmedsprogede elever der følger den nye IB-retning, og som beskyldes af DG'erne for at lade hånt om Herlufsholms traditioner. En væsentlig del af konflikten består i at IB'erne ikke gør nok for at lære dansk, noget som skolen mener at alle elever skal kunne. Kernen af DG'erne mener at dette medfører at den specielle og meget traditionsrige herlovianer-argot som kan føres tilbage til 1825, er i fare for at forsvinde. Disse grupper eller sociale kategorier er altså klart bundet til sproget og holdningen til Herlufsholms traditioner. Talmæssigt udgør IB'erne en minoritet (Møller:2001:1).

Kategorierne minder meget om Penelope Eckerts 'Jocks' og 'Burnouts', og min undersøgelse er da også inspireret af Eckert.

Eckert er i høj grad etnografisk orienteret. Hendes bog *Linguistic Variation as Social Practice. The Linguistic Construction of Identity in Belten High* (2000) bygger på sociologiske iagttagelser af livet på skolen som hun kombinerer med en kvantitativ undersøgelse af fonetisk variation.

Jeg vil derimod fokusere mindre på det etnografiske aspekt og mere på det rent sproglige. Jeg vil dels foretage en kvalitativ og dels en kvantitativ analyse af interaktionen i en samtale mellem to repræsentanter for hver social gruppe på Herlufsholm.

Indtil nu har jeg brugt begreberne 'gruppe' og 'kategori' om det samme, og derfor er en afklaring på sin plads allerede nu. Forskellen mellem de to begreber ligger i hvorfra 'samlingen af personer der har noget tilfælles' anskues: 'Gruppe' er set indefra mens 'kategori' er set udefra (Quist:1998:99). Når jeg således i min problemformulering nedenfor taler om elevernes forhandling om *gruppeidentiteter*, er det fordi jeg i min konkrete analyse af sprogbrugen på Herlufsholm vælger at koncentrere mig om grupperne set indefra, om interaktionen i og mellem grupperne som den tager sig ud for individerne i grupperne. Jeg vil dog også bruge begrebet 'kategori' når jeg har brug for at beskrive fænomenet mere abstrakt.

Min problemformulering lyder: *Hvordan foregår den sproglige forhandling om den sociale konstruktion af gruppeidentiteter blandt kosteleverne på Herlufsholm?*

At der er tale om en *sproglig* forhandling, vil sige at konstruktionen af gruppe-identiteterne sker kontinuerligt i enhver sproglig interaktion mellem eleverne. At det sker i en *forhandling*, indikerer at der mellem de to grupper er tale om et sprogligt magtspil hvor det handler om at hævde sig over for den anden gruppe for at fastholde eller forbedre sin egen position. Magtbegrebet spiller en åbenlys rolle her, men analysen vil imidlertid i lige så høj grad handle om solidaritet, for inden for de to grupper sker der også en forhandling om gruppeidentiteten, og her handler det ikke om at udøve magt, men om at udvise samhørighed og solidaritet.

At der er tale om en *social konstruktion*, implicerer at gruppeidentitet ikke opfattes som på forhånd givet, uforanderlig og bestemmende, at gruppeidentiteten ikke er determineret og determinerende, men derimod at det er en konstruktion som individet og gruppen i samspil med sine sociale omgivelser er med til at skabe sprogligt. Dette senmoderne sprogsyn er det styrende udgangspunkt for min undersøgelse.

Når jeg vælger at fokusere på *identitet*, er det fordi identitetsbegrebet er interessant i forbindelse med sprog. Sprog er ikke bare sprog. Sprog er en identitetsmarkør. Sprogbrugeren bruger ikke kun sproget til at videregive konkret information, men i lige så høj grad til at konstruere sin egen og sin gruppes identitet. En sprogbrugers hensigt med en given sprogbrug er ofte at positionere og definere sig selv i forhold til andre. Derfor udgør identitetsbegrebet det overordnede syntetiserende fokus i min undersøgelse.

Databeskrivelse

I november 2000 foretog Janus Møller der er ansat som forskningsassistent på Institut for Dansk Dialektforskning, Københavns Universitet, en etnografisk baseret undersøgelse af Herlufsholms sprogsamfund. Det kom der en del bandede gruppesamtaler ud af, og det er en af disse jeg har valgt som analyseobjekt.

Udgangspunktet for den gruppesamtale jeg har valgt, er nogle uddrag af tidligere indsamlede elevstile (indsamlet af Norman Jørgensen i januar 1999). Uddragene handler om sprogsituationen på skolen og især om sprogforskellene mellem IB og DG (Møller:2001:2). Disse uddrag af elevstile diskuterer Karen og Morten fra DG med Sine og Tejs fra IB. Sine og Tejs er lidt usædvanlige IB'ere fordi de ligesom Karen og Morten har dansk som førstesprog. Sine, Tejs og Morten er 3.g'ere mens Karen er 2.g.'er. De er alle fire kostelever.

Gruppesamtalen er udskrevet efter Childes-konventionen og findes som bilag 1.

Metode

I min analyse af gruppesamtalen vil jeg benytte mig af konversationsanalysen til at beskrive samtals turtagning (interaktionel kontrol) og samtals emneetablering (emne-kontrol). Dette bliver dels en kvalitativ og dels en kvantitativ beskrivelse. Konversationsanalysen kan også pege på steder i interaktionen der afslører de sociale relationer solidaritet og magt inden for og mellem de to grupper. Jeg vil endvidere undersøge deltagernes ordvalg og kodeskift.

Som grundlag for min konversationsanalyse bruger jeg Mie Femø Niensens oversigt over "Grundbegreber i nyere samtaleanalyse" (Nielsen:1999). Det er en ny og klar redegørelse for konversationsanalysens væsentligste analyseredskaber.

Denne konkrete, beskrivende fremgangsmåde vil jeg kombinere med en mere omfattende og mere abstrakt, fortolkende, social model der tager udgangspunkt i tre af sprogets sociale funktioner, nemlig identitet, solidaritet og magt (Hudson:1996:230f). Den sociale model skal altså udgøre analysens fortolkningsramme.

Teori

Samtaleforskningen

Samtaleforskningen beskæftiger sig med studiet af samtaler generelt. To vigtige retninger inden for samtaleforskningen er diskursanalysen og konversationsanalysen. For begge retninger gælder det overordnet om at klarlægge samtals struktur, det vil sige at redegøre for samtaledeleteres produktion og forståelse af sekventiel organisering.

Det der adskiller de to retninger, er at de har forskellige opfattelser af hvilke bestanddele strukturen består af. Mens diskursanalysen opfatter sproghandlings-enheden som strukturens mindste bestanddel, så opererer konversationsanalysen med taleturen og 'adjacency pair' som strukturenheder.

Begge retninger går ud fra at samtalen og samtaledeltagerne bliver styret af et sæt interaktionelle regler. Men hvor diskursanalysen forudsætter at disse regler er internaliseret i sprogbrugeren, dér er konversationsanalysen mindre deterministisk og betoner i stedet sprogbrugers muligheder for at handle i og ændre den sociale konstruktion (Røyneland:1996:43-44).

Konversationsanalysen

Konversationsanalysen har sit udgangspunkt i en retning inden for amerikansk sociologi, etnometodologien, og konversationsanalysen er stadig sociologisk orienteret hvilket viser sig i at den interesserer sig for den sproglige interaktion i sociale grupper. Den beskæftiger sig med naturlige, uformelle samtaler, og det gør den på mikro-niveau hvilket vil sige at den fokuserer på små grupper der ikke er større end at de kan føre en samtale sammen.

Konversationsanalysen hviler ikke på noget fastlagt teoretisk grundlag, men har nogle generelle principper der siger at for enhver påstand må der være belæg i teksten (Røyneland:1996:46,48). Konversationsanalysen kan derfor siges at være en 'grounded theory', og metoden den benytter sig af, kan beskrives som fænomenologisk, deskriptiv og induktiv.

Konversationsanalysen analyserer hele sekvenser af ytringer fordi betydningen eller funktionen af en potentielt flertydig ytring først kan fastlægges når man ser hvordan den opfattes af modtageren, det vil sige når man sætter den ind i konteksten. På baggrund af denne erkendelse har man (Sacks, Schegloff & Jefferson 1974) udviklet turtagningsmodellen der beskriver samtalsens naturlige overgange mellem taleture. Turtagningsmodellen kan opfattes som en anskueliggørelse af en del af det regelsæt som sprogbrugeren mere eller mindre bevidst retter sig efter i interaktionen med andre.

Turtagning er et kontekst-sensitivt og interaktionelt styret system hvilket betyder at uproblematisk, glidende overgange mellem taleture er afhængige af deltagernes opmærksomhed og samarbejde (Nielsen:1999:11-14).

Den mindste bestanddel i turtagningsmodellens sekvensorganisering er det såkaldte adjacency pair, på dansk et turpar. Et turpar er en minimal sekvens der kun består af en første ytring/pardel

(first pair part (FPP)) og en anden pardel (second pair part (SPP)) der fungerer som et svar på første ytring.

Det korteste og mest basale turpar jeg kan forestille mig, er en formel hilsen: "Goddag - Ja, goddag". Ved dette eksempel bliver det klart at sammenhængen mellem et turpars to dele er så stærk at udeladelsen af anden pardel (SSP) ikke blot betyder 'ingenting', men kunne være en klar markør af lav solidaritet fra den andens side (Nielsen:1999:23-24).

I den strenge udgave af konversationsanalysen beskæftiger man sig kun med uformelle samtaler, men selv om for eksempel interviews falder uden for dette stramme empiribegreb, så er det oplagt og almindeligt at benytte konversationsanalysen på andet end strengt uformelle samtaler (Nielsen:1999:12).

Den sociolingvistiske fortolkningsramme

Sociolingvistikens senmoderne sprogsyn

Sociolingvistikken opstod i 1960'erne som en reaktion mod strukturalismens ensidige fokus på sprogets system, dets immanens, et fokus der medførte en isolation af sprogbrugen. Efter den lange formelle neddykning ville sociolingvistikken vende tilbage til sprogets overflade og studere sprogbrugen i praksis.

Til at beskrive udviklingen i sociolingvistikken opererer man med fire kronologiske positioner der er udtryk for hvert sit sprogsyn: Som udgangspunkt havde sociolingvistikken et deficit-sprogsyn der var 'preskriptiv' hvilket vil sige at norm og konvention havde vundet hævd og skulle følges. Derefter fulgte differens-synet der havde en deskriptiv tilgang til sproget, og derefter dominans-synet der havde en deterministisk tilgang til sproget. I dag i senmoderniteten anskues alle disse forskellige tilgange til sproget som 'discourse', som forskellige diskurser der hver især repræsenterer forskellige sociale konstruktioner af virkeligheden (Rampton:1999:37).

Det senmoderne sprogsyn stiller blandt andet spørgsmålstejn ved de tidligere opfattelser af begrebet 'speech community' (sprogsamfund). Tidligere opfattede man sprogsamfund som empiriske entiteter med klare, faste grænser og med rigide, nedarvede strukturer. I stedet betragtes sprogsamfund nu som produkter af en samtidig og meget kompleks, sproglig interaktion (Rampton:1995:10).

Tendensen i det senmoderne sprogsyn til at stille spørgsmålstejn ved de tidligere sprogsyn og dertil knyttede begreber viser sig tydeligt i Hudsons grundbog *Sociolinguistics* (1996). Her

diskuterer han gyldigheden af det overordnede varietetsbegreb og dertil knyttede begreber som sprog, sprogsamfund, dialekt og register. Hudson ender med at afvise muligheden af at afgrænse og inddele sprogfænomener fordi fænomenerne er alt for komplekse, og fordi de overlapper hinanden.

Begreberne sprog og dialekt har sandsynligvis subjektiv realitet for den individuelle sprogbruger, men som objektive begreber har de altså ingen realitet. De eneste relevante, objektive fakta har at gøre med de individuelt distribuerede lingvistiske 'items' (Hudson:1996:68-69). Hudson tager altså konsekvensen af at det er umuligt at afgrænse sprogfænomener og sætter i stedet for det varietetsbaserede syn det item-baserede syn (Hudson:1996:48f). Det item-baserede syn på sproget indebærer at man i studiet af sprog kun beskæftiger sig med enkelte bestanddele, og derved bliver analyseområdet for sociolingvistikken jo uden grænser, og det bliver nærmest umuligt at foretage generaliseringer og systematiseringer. Det kan siges at være en regression for sociolingvistikken på denne måde at opgive generaliseringer og gå tilbage til sprogets enkelte bestanddele, men det sker i erkendelse af at enhver overordnet begrebsdannelse er en konstruktion.

Network

I forlængelse af det item-baserede syn ligger begrebet 'network' som imidlertid ikke er et begreb i den forstand at det forsøger at afgrænse et fænomen; tværtimod ophæver det spørgsmålet om grænser. Et network udgøres af en lille klynge mennesker nær centrum og en samling af andre i periferien der ligesom hænger på. Forskellige networks overlapper hinanden, og derfor er et network i princippet uden grænser (Hudson:1996:29). Ligeså vel som item-begrebet har network-begrebet objektiv realitet.

Hudsons network-begreb afspejler imidlertid en af de mindst socialt orienterede tilgange til speech community-begrebet, og det skyldes netop hans objektive fokus på individuel distribution af items. I forhold hertil har Penelope Eckert en mere pragmatisk opfattelse af speech community-begrebet (Rampton:1995:15-16).

Community of practice

Eckerts mere pragmatiske opfattelse viser sig i at hun ikke som Hudson afviser begrebet samfund, fordi det "kun" har subjektiv realitet for den individuelle sprogbruger, men netop fastholder begrebet

samfund og derved viser at sprogbrugerens subjektive realitet *har* værdi. Set fra dette pragmatiske synspunkt kan man lidt frækt sige at Hudsons network- og item-begreb *kun* har objektiv værdi.

En 'community of practice' der ligesom Hudsons networks beskriver grænseløse grupper der overlapper hinanden, er "an aggregate of people who come together around some enterprise. United by this common enterprise, people come to develop and share ways of doing things, ways of talking, beliefs, values - in short, practices - as a function of their joint engagement in activity." (Eckert:2000:35).

Sociale konstruktioner

Som Eckert skriver, så består værdien af begrebet community of practice i at det fokuserer på "the mutually constitutive nature of individual, group, activity, and meaning." (Ibid.). Til forskel fra speech community-begrebet der nedlægger skarpe grænser og determinerende strukturer over virkeligheden, så betoner community-of-practice-begrebet altså grænseløsheden og individets frihed til at deltage i den sociale konstruktion af virkeligheden.¹

Problemstillingen om afgrænsninger og inddelinger har hovedsageligt betydning for variationsspørgsmålet. Og eftersom jeg i min undersøgelse ikke vil beskæftige mig med variation, men med sprogets sociale funktioner, og altså ikke bedriver variations-orienteret, men interaktionel sociolingvistik, så vil jeg ikke føre denne redegørelse videre, men lade den stå som en beskrivelse af sociolingvistikens senmoderne sprogsyn. Dette sprogsyn har betydning for min undersøgelse fordi sprogsynet er styrende for min fortolkning i den forstand at jeg vil undersøge hvordan individer interagerer med deres gruppe og med andre grupper i forhandlingen om den sociale konstruktion af gruppeidentiteter.

Sociolingvistik og konversationsanalyse

En konsekvens af denne senmoderne opfattelse af sprogsamfundet er at sociolingvistikken til dels har forladt det makrosociologiske fokus og i højere grad er begyndt at interessere sig for små enheder.

¹ Hvor lidt deterministisk Eckert altså end synes at være, så er der dog en grænse for hvor langt hun mener at sprogbrugerens personlige 'agency' rækker, og her indtager hun en anden position end svenske Ulla-Britt Kotsinas. Kort sagt mener Eckert at socialklasse-tilhørsforhold er bestemmende for om en elev på Belten High bliver en "jock" eller en "burnout" (Eckert:2000:16f, 48-49). Kotsinas derimod mener at sociale grupperinger ikke kun skyldes socio-økonomiske faktorer, men at sprogbrugerens egen attitude og stillingtagen også har betydning (Kotsinas:1994:23).

Det betyder dog ikke at den kvantitative undersøgelse er forladt. Derimod betyder det at face to face-samtaler er kommet mere i fokus, og på dette punkt kommer sociolingvistikken altså konversationsanalysen i møde, jævnfør konversationsanalysens mikrosociologiske orientering (Rampton:1995:11). Endvidere tilhører både sociolingvistikken og konversationsanalysen det pragmatisk, funktionelle paradigme inden for sprogforskningen, og derfor er det altså muligt at kombinere de to.

Sprogets sociale funktioner

I studiet af sprog fokuserer sociolingvistikken på sprogets sociale funktioner, og derved tager sociolingvistikken afstand til strukturalismen og dens isolering af sprogbrugen (Hudson:1996:244). Hvor strukturalismen fokuserer på sprogets struktur og sprogbrugerens strukturelle kompetance (medfødt eller ej), dér fremhæver sociolingvistikken netop sprogbrugerens "sociale viden" om sprogets funktioner.

Denne viden bruges til at navigere efter når sprogbrugereren på en indirekte måde vil give sit syn på forholdet til omgivelserne til kende. Dette kaldes at videregive social information.

Ifølge Hudson omfatter sprogets sociale funktioner følgende elementer: Face, solidaritet, networks, sociale typer, identitet og magt (Hudson:1996:230-240). I min undersøgelse vil jeg fokusere på identitet, solidaritet og magt.

Identitet

Min redegørelse for identitetsbegrebet hviler imidlertid ikke på Hudson, for han er ikke særlig udførlig på dette område. I stedet har jeg valgt at bruge Pia Quists kapitel om sprog og identitet fra *Ind i gruppen - ind i sproget* (1998).

Indledningsvis vil jeg pointere at begrebet identitet naturligvis ikke kun udgøres af sprog og sprogbrug; nonverbale identitetsmarkører som tøj- og musikstil spiller en ligeså vigtig rolle, men her er det altså sproget jeg vil fokusere på.

Quist bygger sin redegørelse for identitetsbegrebet på Erikson der har foretaget en moderne sammentænkning af psykologi og sociologi, af individ og samfund. Erikson opfatter begrebet

identitet som en helhed der udgøres af to dynamisk vekselvirkende processer: Den ene proces er en indre, personlig der finder sted i individet, mens den anden er en ydre, samfundsmæssig der foregår i individets gruppe (Quist:1998:97).

Mit fokus på identiteten er imidlertid ikke psykologisk, men sociologisk, og jeg vil derfor koncentrere mig om konstruktionen af gruppeidentitet - uden dog at glemme identitetsbegrebets dialektiske kompleksitet. Derfor bliver jeg nødt til at dreje Eriksons individuelle identitetsbegreb over på gruppen, og det mener jeg også kan lade sig gøre. Identitetsprocessens dialektik gælder i lige så høj grad for konstruktionen af gruppeidentitet som for dannelsen af individuel identitet. Forskellen er kun at identitetsprocessen anskues på et andet niveau, nemlig gruppen i dialektisk samspil med sine omgivelser der udgøres af andre større eller mindre grupper. Men individets rolle skal ikke glemmes, for grupper udgøres af individer, og den væsentligste del af forhandlingen om gruppeidentitet foregår internt i gruppen mellem individerne. Men det ændrer ikke på at fokuset er på *gruppeidentiteten*.

Dialektikken i identitetsprocessen medfører at gruppeidentitet er noget der både skabes af gruppen selv, og noget som bliver givet gruppen af omgivelserne. Således er der både internt i gruppen forhandlinger mellem individerne om gruppeidentiteten, og eksternt i forhold til gruppens omgivelser er der forhandling mellem grupperne om gruppeidentiteterne.

Identitetsprocessen viser sig i samtalers implicite, og af og til eksplite, sociale relationer hvoraf de to vigtigste er solidaritet og magt. Disse implicite, men observerbare, relationer kan siges at være produktet af gruppens opfattelse af sig selv og de andre, og af de andres opfattelse af gruppen. Derfor er det her i samtalerne interpersonelle, sociale relationer man skal søge identitetsprocessen (Op.cit. p.101).

Det skal imidlertid tilføjes at konsistensen af et individs identitet er mindre fast og entydig end man måske umiddelbart skulle tro. Sebba og Wootton (1998:276-277) påpeger at en sprogbruger indtager forskellige sociale identiteter i forskellige samtaler og undertiden også i den samme samtale. At der er tale om skiftende sociale identiteter, ændrer ikke ved den måde identitetsprocessen foregår i gruppen, men det har naturligvis betydning for det konkrete udfald af forhandlingen om gruppeidentitet som vi skal se i analysen.

Denne forhandling om gruppeidentitet vil udgøre det perspektiviske forsvindingspunkt i min opgave; jeg vil altså sætte de sociale relationer solidaritet og magt i forhold til et overordnet identitetsbegreb.

Solidaritet

Det gælder imidlertid for disse sociale relationer at deres analytiske relevans afhænger af om analysen befinder sig på gruppe- eller intergruppe-niveau. Udvisning af solidaritet er generelt fremherskende inden for gruppen som et middel til at bestyrke samhørigheden mens magtudøvelse generelt er fremherskende mellem grupperne som et middel til at fastholde eller forbedre sin gruppes position. Dette betyder dog ikke at der ikke også udvises solidaritet mellem grupperne eller magt inden for grupperne. De sociale relationer er analoge hvilket vil sige at der ikke er tale om enten solidaritet/magt eller ikke, men om solidaritet/magt til en vis grad (Hudson:1996:241).

Hudson siger om begrebet solidaritet at det har at gøre med “the social distance between people”. Den sociale afstand bestemmes af “how much experience they have shared, how many social characteristics they share (religion, sex, age, region of origin, race, occupation, interests, etc.), how far they are prepared to share intimacies, and other factors.” (Hudson:1996:122).

Solidaritet viser sig i sproget som en persons sproglige tilnærmelse til den person eller gruppe som han/hun ønsker at identificere sig med og føle samhørighed med. Det er netop dette akkommodationsteorien beskriver. Graden af sproglig tilpasning/akkommodation afhænger altså af hvor gerne en person vil føle samhørighed med en anden person eller med en gruppe. Følelsen af samhørighed er imidlertid et resultatet af gensidig anerkendelse og sympati, og derfor kan man godt forestille sig en asymmetrisk solidaritetsrelation mellem to personer eller mellem en person og en gruppe.

Hudson siger om sammenhængen mellem identitet og solidaritets-akkommodation at “speakers use their linguistic choices in order to locate themselves socially in a multidimensional space, as an act of ‘identity’.” (Hudson:1996:207). Solidaritets-akkommodation er altså en social identitetshandling.

Magt

Hudson giver ingen klar definition af begrebet magt fordi han mener at “[h]owever important power may be in life and society at large, in a sociolinguistic model it is less important than solidarity because it has fewer consequences for language.” (Hudson:1996:240).

Et andet sted beskriver han dog indirekte magtbegrebet. Magt kan opfattes som en funktion af den sociale afstand mellem personer: jo større afstand der er mellem to personer der indgår i en social relation med hinanden, jo større forskel er der i deres indbyrdes magtforhold. Og omvendt, jo

mindre social afstand der er, des mere lige stiller de sig i deres indbyrdes magtforhold. Solidaritetsafstand skaber altså plads til magtudøvelse (Hudson:1996:122-123, 125-126).

I forrige afsnit blev det sagt at solidaritet har at gøre med den sociale afstand mellem personer, og det bliver altså klart at Hudson ikke definerer magtbegrebet på dets egne præmisser, men i forhold til solidaritetsbegrebet som han opfatter som vigtigere.

Eckerts magtbegreb hviler derimod ikke på solidaritetsbegrebet. Ligesom Hudson giver hun ikke en klar definition af begrebet, men hun opererer med et magtbegreb der opfatter magt som det at være "(...) in a position to define for others(...)" (Eckert:2000:25 og 19, 38).

Linell & Gustavsson (L&G) opererer med det samme magtbegreb i deres bog *Initiativ och respons - Om dialogens dynamik, dominans och koherens*. Her beskæftiger de sig med hvordan magt (*dominans*) manifesterer sig i samtaler. "Att ta ett initiativ innebär (ett försök till) maktutövning; A försöker därigenom bestämma åt B (och dem båda) vad som för ögonblicket ska betraktas som intressant och betydelsefullt." (L&G:1987:27). Dette stemmer helt overens med Eckerts begreb om magt som det at kunne definere/bestämma for andre. Magt i denne forstand er altså at være i stand til at definere hvad der skal tales om (emnekontrol). Men før man kan det, skal man jo have taleturen, og derfor er interaktionel kontrol en forudsætning for emnekontrol.

Initiativ og respons er L&Gs grundlæggende analyseenheder. I analysen af initiativet undersøges "hur starkt [initiativet] påverkar samtalets omedelbara fortsättning och hur starkt [initiativet] styr motpartens responser." (L&G:1987:6). Umiddelbart minder denne fremgangsmåde om konversationsanalysen og dens begreber om emnekontrol og interaktionel kontrol, og L&G vedkender sig da også arven fra Schegloff & Sacks og Goffman. Men forskellen er at L&G i stedet for at benytte konversationsanalysens konkrete strukturenheder, taleturen og adjacency pair, opererer med abstrakte strukturenheder, nemlig initiativ og respons. At initiativ og respons er abstrakte enheder, betyder at de beskriver en ytrings funktion og værdi, dens interaktionelle 'træk' (L&G:1987:15, 17). Endvidere er forskellen mellem konversationsanalysen og L&Gs analyse den at L&G specifikt fokuserer på magtstrukturer (og dynamik og kohærens) mens konversationsanalysen hensigt er at afdække samtalens iboende strukturer generelt.

L&Gs magtbegreb er således funderet i konversationsanalysen, men grunden til at jeg ikke har placeret L&G under redegørelsen for konversationsanalysen, er altså at L&Gs analysebegreber i udpræget grad er styret af fokuset på magt, og derfor skal det ikke placeres under redegørelsen for de grundlæggende begreber i konversationsanalysen.

Selv om Hudson altså mener at magt ikke er nær så vigtigt som solidaritet, så inddrager jeg magtbegrebet på lige fod med solidaritetsbegrebet, for som det vil vise sig i min analyse af samtals interaktionelle kontrol og emnekontrol, har magt væsentlige konsekvenser for sproget.

Kodeskift

Indtil nu har jeg redegjort for den mere abstrakte, sociale fortolkningsmodel. I det følgende afsnit skal kodeskift kort beskrives. Kodeskift udgør en konkret ressource for sprogbrugerens konstruktion af identitet og gruppeidentitet, og som sådan kan det fortolkes inden for rammerne af sprogets sociale funktioner.

En traditionel måde at fortolke kodeskift på er at skelne mellem sprogbrugerens 'we code' og 'they code'. I denne Gumpertz'ske fortolkningsform opfattes we code som minoritetens sprog der bruges i uformelle grupperelationer, mens they code opfattes som majoritetens sprog der associeres med mere formelle, upersonlige relationer (Gumpertz:1982:66). Denne fortolkningsform opfatter sprogbrugerens valg af kode som et konsistent og uproblematisk identitetsvalg. We code kan kun og bruges kun til at udtrykke solidaritet med sprogbrugerens egen gruppe. Og omvendt med they code.

Denne fortolkning er imidlertid problematisk, for der eksisterer ikke et 1:1-forhold mellem kode og identitet. Forholdet må nødvendigvis være mere kompliceret end som så eftersom sprogbrugerens, som tidligere nævnt, kan indtage og indtager forskellige sociale identiteter undervejs i en samtale. Een kode svarer ikke til een identitet (Sebba & Wootton:1998:284).

Dette betyder dog ikke at man ikke kan bruge begreberne we code og they code i fortolkningen af kodeskift, men det betyder at "such interpretations must take into account the shifting and negotiated nature of social identities within talk as well as the values attached to the different codes by their speakers." (Sebba & Wootton:1998:281). We code og they code er altså sociale konstruktioner hvis værdi løbende forhandles af sprogbrugerne.

Indtil nu har jeg redegjort for opgavens teoretiske aspekt. Nu vil jeg bevæge mig videre til den konkrete analyse af hvordan den sproglige forhandling om den sociale konstruktion af gruppeidentiteter foregår blandt kosteleverne på Herlufsholm.

Analyse

Solidaritet

Solidaritetsrelationer inden for grupperne

Som nævnt tidligere er solidaritet den fremherskende relation inden for gruppen mens magtudøvelse er fremherskende mellem grupperne. Jeg vælger at analysere solidaritetsrelationerne først for derved at få grupperne etableret før jeg ser på magtspillet mellem dem.

Gruppesamtalen foregår som tidligere nævnt mellem Karen og Morten fra dansk gymnasium (DG) og Sine og Tejs fra International Baccalaureate (IB). Udgangspunktet for samtalen er nogle uddrag af elevstile skrevet af DG'ere om sprogsituationen på skolen og især om sprogforskellene mellem IB og DG.

Samtalen er altså på forhånd lagt an på forholdet mellem IB og DG, og det medfører at forhandlingen om gruppeidentiteter foregår helt eksplicit, men forhandlingen viser sig også implicit i sprogbrugen. I min analyse af hvordan forhandlingen om gruppeidentiteter foregår, vil jeg analysere både den implicite og den eksplicite forhandling.

Der er faktisk ingen klare sproglige træk der markerer solidaritet mellem Karen og Morten. Det skyldes sandsynligvis at de ikke behøver at styrke deres position indadtil fordi deres position er ganske stærk på forhånd i kraft af at de tilhører DG-majoriteten. Det kan også skyldes at Morten er meget passiv i samtalen.

Der er flere solidaritetsmarkører i Sine og Tejs' sprog, men denne solidaritetsrelation er ikke så enkel. Man kunne forvente at solidariteten skyldes at de tilhører eller identificerer sig med den undertrykte minoritet IB, men for Tejs' vedkommende er det mere sammensat end som så.

I den følgende sekvens fra samtalen er der tale om solidaritets-akkommodation i valg af både ordvalg og kode. Sine, Tejs og Karen diskuterer et uddrag af en elevstil der hævder at IB'erne går ureglementeret klædt og bander og sådan noget "trash". Sine mener ikke at DG'erne generelt og Karen i særdeleshed skal føle sig frelst: "SIN: hvor tit siger du ikke fuck. TEJ: ja. SIN: hvor tit siger du ikke+... TEJ: <og du bander hele tiden Karen det er kun derfor mine forældre siger at jeg ikke må tale med dig.>[>] KAR: <ja ja ja ja nu kom du [//] hold nu kæft nu kom du+...>[<] %com: Sine og Morten griner. TEJ: se der var den. SIN: I rest my case. TEJ: ja I rest my case." (Bilag s.2 lin.12f). DG'ere bander altså også (jf. "hold nu kæft"). Det interessante her består imidlertid i Tejs' akkommodation til Sine. Tejs vælger præcis de samme ord, og han tilføjer oven i købet et anerkendende, enighedsskabende 'ja' foran.

Tejs skifter også til samme kode som Sine. Kodeskiftet til engelsk er med til at konstruere engelsk som deres fælles sprog over for DG'ernes danske. Engelsk bliver i denne situation Sine og

Tejs' særlige we code, men som det tydeligt fremgår, så forhindrer dette ikke at dansk også er deres we code, og det forholder sig sådan fordi Sine og Tejs jo har dansk som førstesprog. Hvis kodeskiftet til engelsk også blev brugt af DG'erne, ville værdien af engelsk som fællessprog for IB'erne forsvinde, men sagen er netop at DG'erne ligesom IB'erne tillægger engelsk værdi af fællessprog for IB'erne.

Kodeskiftet til engelsk kan altså opfattes som en solidaritetsskabende sproglig ressource som IB'erne er i besiddelse af i deres egenskab af 'sociale bi-lingvister'.

Tejs bruger disse solidaritetsmarkører for at styrke sin alliance med Sine, så han og Sine står tættere i deres forsvar af IB der bliver angrebet. Ved at tilbagevise Karens og elevstilens ensidige beskyldning er han samtidig med til at præge den generelle opfattelse af den gruppe som han, i hvert fald institutionelt set, tilhører.

Et andet eksempel på Tejs' sproglige tilpasning til Sine ses i følgende korte sekvens hvor akkommodationen sker i form af overtagelse af ordvalg ("det er jo klart"), og igen bliver Tejs et ekko af Sine. Sine og Tejs forsvarer sig: "SIN: det er jo klart Karen+... TEJ: det er jo klart de bliver lukket ude ikke. (Bilag s.6 lin.45f).

Solidariteten mellem Sine og Tejs viser sig også i hvordan de supplerer hinanden i forsvaret af IB'erne: "TEJ: når de kommer her bliver de altså også stemplet fuldstændigt. SIN: ja. KAR: ja ja+... TEJ: det er også den forkerte holdning <altså>[>] når du kommer her som IB'er så bliver du bare stemplet øv IB'er og så gider vi ikke tale med dig+... SIN: <og især+...>[<] KAR: nej okay Tejs. SIN: jo Karen ligesom det der rygte ovre på gården+... TEJ: Karen. %com: råbende." (Bilag s.2, lin.51f). I det foregående er forhandlingen mellem Sine og Tejs foregået implicit i sprogbrugen, men i det følgende foregår den helt eksplicit.

Sine og Tejs' alliance synes altså stærk, men et par minutter senere hopper Tejs ud af sin rolle som repræsentant for og forsvarer af IB-kategorien for i stedet at hævde sin individualitet. Her ses det hvordan Tejs forlader den ene sociale identitet for at indtræde i og udvikle en anden: "SIN: altså det er jo klart at Tejs og jeg vi sidder her og virkelig prøver og forsvare IB på den måde+... TEJ: det gør jeg slet ikke jeg hader+... MOR: mine klassekammerater. %com: Morten griner. KAR: altså så skulle vi have haft nu skulle vi have haft+/. SIN: hader du mig. TEJ: nej men de andre klassekammerater dem kan jeg ikke klare. SIN: nej sådan noget skal du sgu da ikke sidde og sige. TEJ: sådan noget kan jeg sgu da godt sidde og sige det handler om min personlige holdning det handler ikke om hvad man skal sige for at+... SIN: nåmen hvad har det at gøre med <mødet mellem

dansk og engelsk IB og gymnasiet.>[>] TEJ: <du sidder og du sidder du sidder og >[<] siger+...
SIN: at vi forsvarer IB. TEJ: <ja det gør jeg jo ikke jeg forsvarer+...>[>] SIN: det gør vi jo vi
forsvarer jo netop IB.>[>]“ (Bilag s.4 lin.14f).

I Sines metasproglige diskurstale viser det sig at hun er bevidst om de sociale kategorier, og at hun er klar over at hendes og Tejs' forsvar af IB til dels er en påtaget rolle. Den afstand hun kan lægge til det, viser at hun ikke tilhører kernen af IB, de såkaldte “trash-IBs”, men at hun som dansker med dansk som førstesprog befinder sig et sted mellem IB og DG.

Alle fire i samtalen er sandsynligvis klar over at gruppesamtalen er konstrueret som og helst skal forløbe som en konfrontation mellem IB og DG (jf. Sine: “mødet mellem dansk og engelsk IB og gymnasiet”). Det der foregår i denne sekvens er imidlertid ikke kun en metasproglig diskussion om den overordnede gruppesamtals hensigt (jf. Tejs: “det handler ikke om hvad man skal sige for at...”). Det er også en eksplicit forhandling mellem Sine og Tejs om graden af solidaritet som de bør udvise overfor IB'erne. Her bliver det klart at identifikationen med en social kategori er afhængig af sprogbrugernes kontinuerlige stillingtagen.

På den ene side forsøger Tejs altså at tilpasse sig Sine ved at vælge hendes kode og hendes ord og formuleringer. På den anden side afviser han at repræsentere IB fuldt ud i denne konfrontation. At han udviser solidaritet med Sine, kunne tyde på at han heller ikke opfatter Sine som ren IB'er selv om hun påtager sig den rolle her. Han føler solidaritet med hende fordi hun ligesom ham er en socialt velanset ‘in-between’. Dette kunne lyde som en selvmodsigelse, men i modsætning til forholdene på Eckerts Belten High kan det altså på Herlufsholm lade sig gøre at have social status uden at identificere sig fuldt ud med den ene eller den anden sociale kategori. At det forholder sig sådan, skyldes sandsynligvis at det er væsentligt mere udbredt og tilladt at praktisere individualisme i 2000 end i 1980'erne hvor Eckert foretog sine etnografiske undersøgelser. Efter at have hævdet sin individualitet vender Tejs dog tilbage til sin anden sociale identitet som en - mindre loyal - forsvarer af IB.

Sine er altså mere loyal overfor den sociale kategori hvori hun som IB'er institutionelt set er placeret. Dette viser sig blandt andet i den følgende sekvens hvor hun kodeskifter til engelsk for at vise at hun identificerer sig med IB. I det umiddelbart foregående hævder Tejs at “de” - det er IB'erne, og benævnelsen er karakteristisk for hans sociale afstand til “sin egen” gruppe - at “de” bliver uretfærdigt lukket ude som følge af deres mindre gode danskundskaber, og Sine supplerer

med et pseudocitat fra en DG'er om en IB'er: "SIN: hallo mand var der nogen der spurgte dig mand sæt dig ned mand IB'er bøj you don't even understand." (Bilag s.7 l.9).

Kodeskiftet til engelsk i slutningen af pseudocitatet (som jeg - og Janus Møller - ikke opfatter som et citat, men som et *pseudocitat* - og det gør en forskel) viser at hun identificerer sig med de undertrykte IB'ere. Pseudocitatet kunne være gjort færdigt uden at skifte kode, men hun vælger at gøre det for at vise at hun også tilhører de engelsktalende IB'ere (jf. Møller:2001:4f).

Solidaritetsrelationer mellem grupperne

Solidaritetsrelationerne mellem grupperne viser sig implicit i sproget blandt andet i forholdet mellem initiativ og respons og særligt i arten af respons der bliver givet eller ikke givet.

Men solidariteten kan også vise sig som en ivrig tilkendegivelse af enighed som det ses i følgende sekvens. Sine, Tejs og Karen diskuterer Herlufsholms 'dresscode' og finder ud af at hvis der skal være en dresscode, så er det nuværende reglement for løst. Den bedste løsning ville være simpelthen at indføre en skoleuniform. Sine drager en parallel til England, og de andre bifalder: "SIN: ligesom i engelske <kostskoler.>[>] TEJ: <ligesom ligesom>[<] engelske kostskoler <xxx+...>[>] KAR: <ja det synes jeg nemlig også.>[<] (Bilag s.12 lin.6f). Især Karens ytring fremstår som en klar tilkendegivelse af tilpasning til Sines synspunkter.

Endvidere viser Karens anerkendelse af og solidaritet over for Sine sig i hendes mange henvendelser til hende. Men relationen er asymmetrisk, for Sine henvender sig meget sjældnere til Karen, og to gange sker det at Sine ikke svarer på Karens henvendelse (Bilag s.2 lin.56 og s.4 lin.9). Det er et spørgsmål om man kan tale om at Sine bevidst undlader at levere sin SSP, men det er klart at hun er mindre opmærksom overfor Karen og altså ikke anser hende for at være nær så betydningsfuld som Tejs.

I Tejs' relation til Karen er der klart tale om lav solidaritet. Tejs bruger kun minimal respons to gange under samtalen, og begge gange er det en ligegyldig og ikke en støttende respons. I en sekvens udreder Karen sit synspunkt på IB'ernes brud på Herlufsholms traditioner, og undervejs i sin tale anbringer hun et 'tag-question' der kan opfattes som et ønske om støttende respons fra Tejs som hun taler til. Tejs giver imidlertid kun en ligegyldig minimal respons som Karen ganske rigtigt

opfatter som et udtryk for at det gider han ikke snakke om længere eller at hvad hun har at sige ikke er vigtigt for ham. Karen føler sin ret som ligeværdig taler krænket (både hendes 'power'- og 'solidaritetsface' bliver krænket (Hudson:1996:114f)) hvilket medfører at hun åbner diskursen og foretager et eksplicit meta-indgreb: "KAR: <hvis du hvis du for eksempel>[<] interviewede Heidi eller en af dem du selv har nævnt ikke. TEJ: mm. KAR: så tror jeg [længere udredning indtil hun opdager at Tejs ikke gider lytte] Tejs hvis du gider at lytte efter. TEJ: ja ja+/. " (Bilag s.6 lin.33f).

Tejs' relativt lave solidaritet over for Karen viser sig også i hans mange afbrydelser af hende (Bilag s.10 lin.6, lin.23, lin. 40, s.12 lin.17).

Indtil videre har jeg undersøgt deltagernes valg af sproglige træk der implicit positionerer og placerer dem i forhold til hinanden. Nu vil jeg undersøge den eksplicite forhandling om solidaritet der foregår mellem grupperne. Den følgende sekvens viser en forhandling mellem Tejs og Sine på den ene side og Karen og Morten på den anden side. De er som nævnt alle kostelever. Forhandlingen handler om graden af solidaritet de som kostelever skal udvise overfor dageleverne, og det interessante er at det har betydning for holdningen til dageleverne om man er IB-kostelev eller DG-kostelev. Sine der begynder denne diskussion, vil bruge den til at drage en parallel mellem de to undertrykte grupper, dagelever og IB, men hun får ikke sin pointe igennem: "SIN: <men altså nu når vi snakker om det der>[<] med og have have hvad hedder sådan noget næsten racisme på en måde mod IB fordi at man ikke kan lide forandringer og sådan noget hvad så med dageleverne de har+/. KAR: de har lige så lidt. SIN: de har ingen part i skolen <overhovedet.>[>]" (Bilag s.13 lin.1f). Og Sine fortsætter sin argumentation: "(...) men vi accepterer dageleverne hvorfor kan vi så ikke også acceptere IB. KAR: vi accepterer da ikke dageleverne. SIN: det gør [//] vi går da ikke og siger øv mand din dagelev. KAR: det gør vi sguda. SIN: nåh ja men ikke på samme måde på samme højde som du gør ved IB'er. MOR: det er altså det samme. TEJ: nej det gør man altså ikke (...)" (Bilag s.13 lin.45).

I denne sekvens bliver det klart at der eksisterer ikke kun to, men fire sociale kategorier på Herlufsholm, og at deres indbyrdes orden er som følger med faldende status: Kost-DG-elev, kost-IB-elev, dag-DG-elev, dag-IB-elev.

Det er helt tydeligt at Sine og Tejs i højere grad end Karen og Morten accepterer dageleverne, og det gør de sandsynligvis fordi de som IB'ere føler solidaritet og sympati med den anden mere eller mindre undertrykte gruppe, dageleverne. Men deres accept af dageleverne er også et element i deres argumentation for og forhandling om en højere position i hierarkiet. For hvis de kan få Karen

og Morten, der jo er kostelever, til at acceptere dageleverne, ville det medføre at DG'erne også måtte acceptere IB'erne, og IB-kostelever ville dermed opnå samme status som DG-kostelever. Karen og Morten står imidlertid fast på deres sociale konstruktion af gruppernes indbyrdes positioner (Jf. Mortens deterministiske opfattelse: "MOR: <nåmen sådan er skolen altså bare.>[<] (Bilag s.9 lin.15)). Karen og Morten ønsker tydeligvis ikke at dele deres magtfulde position med IB-kosteleverne. I denne samtale ændres gruppernes indbyrdes relationer og positioner altså ikke væsentligt, men det er denne slags samtaler der på længere sigt ændrer de sociale konstruktioner.

Delkonklusion

De sproglige ressourcer - ordvalg, kodeskift og initiativ/respons - bruges altså til at definere sig og positionere sig i forhold til de andre. Samtaledeltagerne iagttager hinandens sproglige adfærd og tilpasser sig den person eller gruppe som de gerne vil udvise solidaritet og samhørighed med. Valgene af sproglige træk er således en kontinuerlig, implicit identitetshandling, og på denne måde konstrueres gruppeidentiteterne. Den implicite, kontinuerlige identitetskonstruktion suppleres i denne samtale med en eksplicit forhandling om gruppeidentiteter.

Solidaritetsrelationerne inden for grupperne og mellem grupperne er mere sammensatte end man kunne forvente. Sine er mere loyal over for IB-kategorien end Tejs, og Tejs er mere loyal over for Sine end over for IB. Samtidig med at Karen fuldt ud føler samhørighed med DG, er der antydninger af solidaritet over for Sine. Relationerne mellem Sine og så Tejs og Karen er asymmetrisk i den forstand at de to viser Sine større solidaritet end hun viser dem. Mortens passivitet er enten udtryk for tilbageholdenhed eller for overlegenhed hvilket vil sige lav solidaritet over for dem alle.

På trods af at de sociale kategorier helt klart har betydning for elevernes indbyrdes solidaritetsrelationer, så er kategorierne altså ikke rigtigt bestemmende for deres solidaritetsrelationer. Som vi har set det med Tejs, er der ikke nødvendigvis fuld overensstemmelse mellem individets selvforståelse og den sociale kategori som det tilhører. Mellem individets identitet og gruppeidentiteten. Her bliver det klart at de sociale kategorier ikke er en determinerende struktur, men en social konstruktion som giver den individuelle sprogbruger frihed til at vælge til hvilken grad han/hun vil identificere sig med den sociale kategori.

Sine og Tejs er de socialt mest aktive på den måde at de benytter sig af flere solidaritetsmarkører end Karen og Morten. I kodeskiftet har de også en ekstra solidaritetsskabende

ressource. Deres større sociale aktivitet kan blandt andet skyldes at deres gruppeidentitet er under pres fra DG'erne og den bestående orden. Men der eksisterer også et pres på DG'ernes hegemoniske sociale konstruktion, for Sine og Tejs' forsvar for IB, for IB's berettigelse og ligeværdighed, er ikke kun et forsvar, men også en udfordring af DG's position på Herlufsholm.

Som man kan se, hænger solidaritetsrelationer og magtpositioner tæt sammen, og med min analyse af gruppernes indbyrdes solidaritetsrelationer har jeg allerede bevæget mig ind på gruppernes indbyrdes magtforhold.

Magt

Interaktionel kontrol

Sproglig magt er en funktion af interaktionel kontrol og emnekontrol. Jeg vil analysere den interaktionelle kontrol før emnekontrollen, for det at have taleturen er en forudsætning for at kunne bestemme emnet.

Interaktionel kontrol handler om samtaledelegaternes turtagning der igen handler om turpar og tur-allokering. Jeg har allerede i afsnittet om solidaritetsrelationerne mellem grupperne behandlet turpar. Der beskrev jeg solidaritetsrelationen mellem Sine og Karen ud fra Sines manglende SPPs i de turpar som Karen havde taget initiativ til. Den samme konkrete iagttagelse kan bruges til at beskrive magtforholdet mellem de to. At Sine kan tillade sig at undlade at producere sine SPPs, indikerer at hun indtager en magtfuld position, for ved at undlade at svare på nogle henvendelser, definerer hun indirekte hvad der er interessant, hvad der skal være samtaleens emne, og hvad der ikke skal. Den samme sproglige markør, udeladelse af SPP, kan altså udtrykke forskellige sociale relationer - fordi relationerne hænger sammen.

Magtforhold kan også aflæses i tur-allokeringen. Tur-allokering eller turtildeling foregår på tre forskellige måder: Igangværende taler vælger næste taler (talerudvælgelse), en anden end igangværende taler vælger sig selv til næste taler (selvvalg) eller igangværende taler fortsætter (fortsættelse) (Nielsen:1999:16f). Karens FPP-initiativ kan opfattes som en talerudvælgelse af Sine som næste taler, men generelt er der få af denne slags allokeringer i samtalen. Mere normalt er selvvalget, og det medfører en række afbrydelser og overlapninger.

Afbrydelser og korte taleture er et generelt ungdomssprogligt træk (Kristiansen:1995:92) - alle afbryder hinanden. Men ved at foretage en simpel manuel optælling af antallet af afbrydelser fordelt

på de forskellige personer er det imidlertid muligt at danne sig et billede af solidaritets- og magtrelationerne².

Sine bliver afbrudt omtrent ligeså meget som de andre, men forskellen er at hun holder fast i sin taletur - et enkelt sted åbner hun oven i købet diskursen for at få ret til at færdiggøre sin taletur (Bilag s.11 lin.34f) - og derfor bliver hun ikke "fuldbyrdet" afbrudt på noget tidspunkt under samtalen, men kun overlappet. Karen derimod opgiver sin taletur hver gang hun afbrydes - undtagen een gang hvor hun åbner diskursen over for Tejs som beskrevet ovenfor (Bilag s.6 lin.33f). I alt afbrydes Karen flest gange, nemlig 9 mod Tejs' 8 gange. Morten afbrydes slet ikke, men han kan næsten lades ude af betragtning, for han er meget passiv i samtalen; han har kun 27 taleture i alt, og de er sjældent længere end een transskriptionslinie.

Dette kan suppleres med det billede der tegner sig når man opregner hvem det er der afbryder. Karen afbryder 3 gange, Tejs 4 gange og Sine står for flere afbrydelser end de to tilsammen, hun afbryder nemlig 10 gange i samtalen.

Fortsættelsen er den tredje mulige tur-allokering, og den benyttes i lange taleture der strækker sig over flere mulige færdiggørelsespunkter (possible completion points (PCP) (Nielsen:1999:16)).

Taleturslængde er et udtryk for hvor længe de andre giver taleren lov til at fortsætte før de bryder ind ved et PCP og overtager. Jo større anerkendelse og magt en taler nyder, jo længere får han/hun lov at fortsætte. Jeg har defineret en lang taletur som en taletur der strækker sig over mere end 3 transskriptionslinier. Sine har som ventet flest lange taleture, 12, mens Tejs har 11. Karen har 8 lange taleture. Forskellen er ikke så stor at man deraf kan drage klare konklusioner, men det betyder dog ikke at de lange taleture ikke er et godt parameter for en talers magtposition i samtalen. Hvis man undersøger hvor i samtalen de forskellige personers lange taleture falder, bliver det klart at 7 ud af 8 af Karens lange taleture falder før Tejs' åbenlyse ignorering af hende (Bilag s.6 l.33f). Efter denne taleturskrænkelse føler Karen ikke meget incitament til at tage initiativ til lange taleture der jo er afhængige af de andres anerkendelse. Ved tabet af initiativet mister hun sin mulighed for at bestemme og dermed sin magt.

Karens manglende magt kommer også til udtryk i hendes brug af minimale responser. Før Tejs' taleturskrænkelse bruger Karen 6 minimale responser, og efter bruger hun hele 10. I alt bruger hun

² I bilag 2 findes et skema over den kvantitative optælling af afbrydelser, afbrydere, lange taleture, minimale responser og emneetableringer.

altså 16 mens Sine og Tejs kun bruger henholdsvis 5 og 2. Ved at nøjes med at bruge minimale responser lader Karen sig i høj grad dominere af de andres initiativ.

Emnekontrol

Sine og Tejs står altså væsentligt stærkere end Karen og Morten i forhandlingen om den sociale konstruktion fordi de ved udøvelsen af deres interaktionelle kontrol får mulighed for at bestemme samtaleemnet. Emnekontrollen er vigtig i denne gruppesamtale fordi det er en problemorienteret og ikke en samværsorienteret samtale. Dette viser sig tydeligt i en sekvens jeg allerede har analyseret i afsnittet om solidaritet inden for gruppen, og jeg henviser derfor til side 18 øverst for gengivelse af sekvensen. I denne sekvens er der kamp om emneetableringen. Karen mener at hun har fattet Sine og Tejs' pointe og vil derfor gerne bevæge sig videre til et nyt emne, men Sine og Tejs holder hende fast på emnet og er i stand til det fordi de besidder større interaktionel magt.

Det er sværere at tælle samtaledeltagernes emneetableringer end at tælle afbrydelser, lange taleture og minimale responser, men jeg har forsøgt alligevel, og det viser sig at Sine foretager 11 emneetableringer, Karen to og Tejs en. Tallene skal tages med visse forbehold, men indikerer dog at Sine kontrollerer emnerne.

Blandt Sines mange emneetableringer er der særlig een der har betydning for forhandlingen mellem grupperne. Indtil omkring midt i gruppesamtalen har det drejet sig om DG'ernes syn på IB'erne som det kommer til udtryk i DG'ernes elevstile, men så vender Sine samtalen om: "hvorfors er det egentlig IB vi skal sidde og forsvare ikke hvad med at sige hvorfor er danskerne sådan her hvorfor kan Herlufsholm ikke acceptere en ny en ny generation en ny ting" (Bilag s.8 lin.32f). Sines magtfulde indflydelse på konstruktionen af de sociale kategorier på Herlufsholm viser sig tydeligt her i emnekontrollen.

Delkonklusion

Magt har altså konsekvenser for sproget i form af asymmetri i turtagningen og asymmetri i forholdet mellem initiativ og respons. Denne interaktionelle magt har betydning for emnekontrollen. Sine og Tejs' interaktionelle kontrol er en forudsætning for at de kan få problematiseret DG'ernes hegemoniske konstruktion af de sociale gruppers indbyrdes position i hierarkiet. Selv om Sine og Tejs altså i forhandlingen om denne konstruktion har stor indflydelse, så lykkes det dog ikke i denne samtale at få sidestillet IB med DG, men som tidligere nævnt er det denne slags samtaler der ændrer sociale konstruktioner.

Konklusion

I denne gruppesamtale foregår den sproglige forhandling om den sociale konstruktion af gruppeidentiteter både eksplicit og implicit. Til forskel fra de fleste uformelle samtaler foregår den her helt eksplicit fordi gruppesamtalen på forhånd er styret af et oplæg i form af uddrag af elevstile der omhandler den sproglige situation på skolen og særligt DG'ernes syn på IB'erne. Desuden foregår forhandlingen implicit i sprogbrugen. Eleverne vælger aktivt deres sproglige træk for at definere og positionere sig i forhold til de andre, og i disse valg benytter de sig af de sproglige ressourcer som Herlufsholms komplekse sprogsamfund tilbyder. Det væsentligste mål med deres sprogvvalg er at mindske den sociale afstand til den person eller gruppe som de ønsker at udvise solidaritet og samhørighed med, og det kan de opnå ved sproglig akkommodation. Til at udtrykke solidaritet benytter eleverne sig især af kodeskift og ordvalg. Ethvert valg af sproglige træk kan således ses som en identitetshandling der sker i forhold til gruppeidentiteten.

Solidariteten der er den fremherskende relation inden for grupperne, er imidlertid kun det ene aspekt af den sproglige forhandling. Det andet er magtudøvelsen der er fremherskende mellem grupperne. Magtudøvelse viser sig i interaktionel kontrol i form af turtagning og initiativ-respons. Den interaktionelle kontrol er forudsætningen for emnekontrollen, og det er i emnekontrollen at muligheden for at påvirke den sociale konstruktion ligger, for ved at bestemme samtaleens emne bliver det muligt netop at problematisere den sociale konstruktion.

Ved at problematisere den sociale konstruktion vil IB-minoriteten forhandle og genforhandle gruppernes indbyrdes positioner. Som vi så, forsøger IB-minoriteten at ændre den undertrykkende, hegemoniske konstruktion for at opnå en højere position i hierarkiet mens DG-majoriteten forsøger at konservere sin overmagt.

Undervejs i forhandlingen så vi hvordan der visse steder viste sig uoverensstemmelser mellem de solidaritesrelationer som man kunne forudsige ved hjælp af de sociale kategorier og så de faktiske solidaritetsrelationer mellem gruppesamtalens deltagere. Disse uoverensstemmelser indikerer at solidaritetsrelationerne ikke kun er bestemt af hvilken kategori eleverne tilhører, men at elevernes aktive, kontinuerlige stillingtagen har ligeså stor betydning. De sociale kategorier på Herlufsholm er altså ikke determinerende; de er konstruktioner som grupperne kan gøre til deres egne i det omfang de vil.

Det er væsentligt at pointere at jeg ikke foregiver at have givet en udtømmende analyse af Herlufsholms sprogsamfund. Hvis noget sådant overhovedet kan lade sig gøre, skulle jeg - i det mindste - have inddraget samtaler med elever fra andre klassetrin end kun de to øverste, og jeg skulle have haft samtaler hvor der indgik dagelever.

Men undersøgelsen kan alligevel bruges som et eksempel på hvordan unge sprogbrugere i deres konstruktion af omverdenen benytter sig af de sproglige ressourcer som et komplekst sprogsamfund tilbyder dem.

For selv om Herlufsholm er et lille og mere eller mindre lukket sprogsamfund, er det utroligt hvor meget det ligner "det store samfund". Og særligt interessant er det at se hvordan oppositionen mellem dansk gymnasium og International Baccalaureate på mikroniveau tingsligger konflikten i det danske samfund mellem danskere og fremmedsprogede. Begge steder taler majoriteten om at traditionerne er i fare og minoriteten om racisme og undertrykkelse.

Med dette makrosociologiske 'outlook' slutter min undersøgelse af sprogbrugen blandt kostelever på Herlufsholm.

Litteratur

Eckert, Penelope: *Linguistic Variation as Social Practice*. Blackwell 2000.

Gumpertz, John: *Discourse Strategies*. Cambridge University Press 1982.

Hudson, R.A.: *Sociolinguistics*. 2. edition, Cambridge University Press 1996.

Kotsinas, Ulla-Britt: *Ungdomsspråk*. Hallgren & Fallgren 1994.

Kristiansen, Tore: "Anmeldelse af Ulla-Britt Kotsinas: *Ungdomsspråk*". I: *NyS* 20. Dansk lærerforening 1995.

Linell, Per & Gustavsson, Lennart: *Initiativ och respons - Om dialogens dynamik, dominans och koherens*. Universitetet i Linköping, 1987.

Møller, Janus: "Sprogkontakt, sociale kategorier og interaktion blandt kostelever". I: Jørgensen, Norman og Møller, Janus: *Ungdomssproget, flersproget, Herloviandersproget*. Publikation efter Uno-seminar i Hammi, Finland. Under udgivelse, 2001.

- Nielsen, Mie Femø: "Grundbegreber i nyere samtaleanalyse". I: *NyS* 25. Dansk lærerforening 1999.
- Quist, Pia: *Ind i gruppen - ind i sproget*. Køgeserien K5, Danmarks lærerhøjskole 1998.
- Rampton, Ben: "Speech community". I: J. Verschueren, J.O. Ostman, J. Blommaert & C. Bulcaen (ed.): *Handbook of pragmatics*. John Benjamin Publishing Company Amsterdam/Philadelphia 1995.
- Rampton, Ben: "Language Crossing, Crosstalk and Cross-disciplinarity in Sociolinguistics". 1999.
- Røyneland, Unn: "Sproghandlingen som analyseenhed i samtaleforskningen". I: *NyS* 21. Dansk lærerforening 1996.
- Sebba, Mark & Wootton, Tony: "We, they and identity". I: Auer, Peter (ed.): *Code-Switching in Conversation - Language, interaction and identity*. Routledge 1998.
-

Bilag 2

Skema over kvantitativ optælling af afbrydelser, afbrydere, lange taleture, minimale responser og emneetableringer i gruppesamtalen, bilag 1.

Afbrydelser

I optællingen af afbrydelser ser jeg bort fra overlapninger.

Tallet angiver det antal gange den pågældende person er blevet afbrudt i gruppesamtalen.

Karen	9
Tejs	8
Sine	0
Morten	0

Afbrydere

Tallet angiver det antal gange den pågældende person har afbrudt en anden.

Sine	10
-------------	----

Tejs	4
Karen	3
Morten	0

Lange taleture

Jeg har defineret en lang taletur som en taletur der strækker sig over mere end 3 transskriptionslinier.

Sine	12
Tejs	11
Karen	8
Morten	0

Minimale responser

Minimale responser dækker over “mm, ja, jaja”

Karen	16
Sine	5
Tejs	2
Morten	0

Emneetableringer

Når en person formår at bestemme samtalens emne, er der tale om en emneetablering.

Sine	11
Karen	2
Tejs	1
Morten	0
